परीक्षिन्नाटकचक्रम् ... १८

卐

॥ राष्ट्रायेदम् ॥

卐

रचयिता
पंडित ओगेटि परीक्षित् शर्मा, एम्. ए.

परीक्षिन्नाटकचक्रम् ... १८

卐

॥ राष्ट्रायेदम् ॥

卐

रचयिता
पंडित ओगेटि परीक्षित् शर्मा, एम्. ए.

प्रकाशकः —

ओगेटि अच्युतराम शास्त्री एम्. ए.

卐

पुस्तक प्राप्तिस्थलम्. —

पं. ओगेटि परीक्षित् शर्मा एम्. ए.

जि ७, शिवकीर्ति, घोरपडी,

पुणे ४११ ००१.

महाराष्ट्र (भारत)

卐

सर्वाधिकाराः —

प्रकाशकायत्ताः

卐

मुद्रकः —

मे. शंकरराव राजहंस आणि कंपनी

२०३८, जान महंमद स्ट्रीट, पुणे ४११ ००१.

महाराष्ट्र (भारत)

।। राष्ट्रायेदम् ।।

अन्तरात्मनिभ संस्कृतियुँतं । वेदवाङ्मयपुनीतदेहिनं ।
सर्वशास्त्रनुत भव्यजीवनं । राष्ट्रपूरुषमहं प्रणमामि ।।

(नान्द्यन्ते)

(ततः प्रविशतः द्वौ विद्यार्थिनौ, तौ द्वौ कुर्च्योः उपविष्टौस्तः नेपथ्ये हम्पी वैभवमुद्दिश्य गानं भवति तौ शृणुतः)

गीतम् (कल्याणी रागे)

प्राचीनान्ध्रावनि संस्कारिणी । भारतजनताहृदयस्पन्दिनी
पम्पातीरे शिल्पितहम्पी । एकाऽक्षतस्वप्नकथेवाऽभाति ध्रु.

विरुपाक्षार्थिक संभारेण । विद्यारण्याशीर्वादबलेन
हरिहर बुक्कोर्वीपति यत्नेन । रचिता पूर्वं साविज्ञानेन १

प्रस्थर तक्षित जीवनरेखाः । स्मेराङ्कुरविलसित शिल्पाकाराः
चतुराननमानस शिल्पितभावाः । इमे हम्पीयौवनलास्याकाराः २

स, रि, ग, म, प, द, नि सप्तस्वरशालिनी । श्रीकृष्णराय प्रतिभागायिनी
दिग्गजकविमण्डलकविताजीविनी । भारतसंस्कृति चरमदशा रूपिणी ३

वीणानिक्कण प्रचुरितसंगीता । कवितावनिताविरचित हेवाका
नूपुरपदचालन ध्वानितसकलाशा पूर्वं रेजे मन्जुलहम्पी लास्याकारा ४

अगणितवैभव तन्मयहम्पीहृदयम् । अधुना शिथिलित भीकरशकलाकारम्
शिल्पं सर्वं जीर्णं भद्रानद्याम् । कपिकुलसंकेतस्थानं दैवायतनम् ५

आसुर शक्त्या चूर्णितशिल्पाकाराः । भारतजनहृदि मुद्रितभीमाकाराः
कथयति हम्पी प्रकृतिरहस्यं विगलितरूपा । पम्पा भद्रा रक्षित
प्राकारा ६

चन्द्रकान्तः — (गीतावसाने) अरे सूर्य अहो सुन्दरं अतिमधुरं गीतम्। अधुना अत्र गीतोत्पत्तिः कथम्?

सूर्यकान्तः — अरे चन्द्र अद्य अधुना अस्मदीय विद्यापीठे राष्ट्रियेदं इति नाटकं प्रयोक्तुं अस्मदीय कक्ष्या विद्यार्थिनः अतीव उत्सुकाः भवन्ति। अत्र नाटक प्रदर्शनाय नाटक पुनश्चरणां कुर्वन्ति। तन्नाटकं द्रष्टुं त्वमपि एहि।

चन्द्रकान्तः — सूर्य, नाटकमेतत् परं आकर्षणात्मकं भविष्यतीति मे प्रतिभाति।

सूर्यकान्तः — इदं अर्वाचीन-संस्कृत नाटकविश्वे अनुपमं अपरूप नाटकं इति केषांचन मतम्।

चन्द्रकान्तः — कोऽयं अस्य नाटकस्य कर्ता। अस्य नाटकस्य श्रवणेनैव ज्ञायते सर्वेषां, इदं अर्वाचीननाटकेषु अत्युत्तमं, देशभक्तिप्रचोदकं इति।

सूर्यकान्तः — सम्यगुदीरितं भवता। अस्य नाटकस्य कर्ता पंडित ओगेटि परीक्षित् शर्मा। अयं गीर्वाणान्ध्र भाषाप्रवीणः। अयं संस्कृत भाषायां केवलं लिखति। विंशति तमे शतब्दे अयं साहित्ये सर्व शाखासु सृष्टिमकरोत्।

चन्द्रकान्तः — हां श्रुतं मया अयं कविः ललित गीता लहरी इति गेय काव्यं विंशति सर्गात्मकं यशोधरा महाकाव्यं, एकोत्तरशत गीतात्मकं सप्तपदी इति अपरनाम्ना प्रसिद्धं अक्षयगीत रामायणं इति गेयकाव्यं, सप्तविंशतिनाटक परिमितं परीक्षिन्नाटक-चक्रम् इति नामकं विलिख्म प्रकाशितवान् इति।

सूर्यकान्तः — अयं एकाकी संस्कृतभाषा प्रचाराय कटिबद्धः लेखिनीद्वारा नवीन सृष्टिं करोति।

चन्द्रकान्तः — अरे सूर्य नवीन नाटक सृष्टि विलोक्य, श्रुत्वा च मम परमानन्दः भवति। संस्कृतभाषायां सहस्रवर्षेभ्यः, द्विसहस्रवर्षेभ्यः उत त्रिसहस्रवर्षेभ्यः प्राक् यानि नाटकानि वर्तन्ते तान्येव नाटकानि संस्कृतभाषा नाटकानीति आधुनिकेषु दिवशेषु प्रदर्शयन्ते। तानि नाटकानि वारंवारं दृष्ट्वा मे शिरोवेदना भवति यतः दृष्टमेव द्रष्टव्यमिति।

सूर्यकान्तः — इयं नवीना सृष्टिः। एतावत्पर्यन्तं संस्कृत साहित्ये न केनापि सप्तविंशति नाटकानि लिखितानि। एवं कथने न काप्यतिशयोक्तिः विद्यते।

चन्द्रकान्तः — सूर्य, अनेन कविना सप्तविंशति नाटकानि त्रिविधा विभक्तानि, पौराणिकानि, ऐतिहासिकानि, सामाजिकानीति।

सूर्यकान्तः — एकैक नाटकस्य प्रदर्शन वेलायाः कालावधिः अर्ध घण्टायाः आरभ्य सार्धघण्टावादन पर्यन्तं भविष्यति।

चन्द्रकान्तः — एहि गच्छावः नाटकं द्रष्टुम्।

सूर्यकान्तः — अपिच शृणु, इदं नाटकं भारतेतिहासस्य चरम हिन्दुसाम्राज्य स्थापयितृणां मानसिकआन्दोलनास्थितिमुद्दिश्य कृतम्। तस्मिन् समये कथं ते देश मुद्दिश्य देशसमैक्यता सिद्ध्यर्थं राष्ट्रायस्वाहा राष्ट्रायेदं न मम इति धनकनकवाहन वस्तुचयं हिन्दुसाम्राज्य स्थापनाय केनमार्गेण समर्पितवन्तः तानुद्दिश्य कृतं इदं नाटकम्।

चन्द्रकान्तः—चरित्रहीनः मानवः, अज्ञात भारतेतिहासमानवः कीटकाऽपेक्ष्या अधमः नीचः इति मे मतिः।

सूर्यकान्तः — छत्रपतिशिवाजीमहाराजः विजयनगरसाम्राज्यं श्रुत्वा विलोक्य च तेन उत्तेजितः हिन्दु साम्राज्यदिपं अशामितं विधातुं स्वतः हिन्दुसाम्राज्य स्थापनाय प्रारभे। किन्तु तस्य महाराजस्य शक्तिः महाराष्ट्रपरिमिता आसीत्। तथापि तस्य राज्ञः भावना हिन्दुसाम्राज्यस्थापना एव।

चन्द्रकान्तः — (प्रकोष्ठ घटिका यन्त्रं विलोक्य) अरे अतिक्रान्त वेला भवति एहि गच्छावः। (इति निर्गतौ)

(तुङ्ग भद्रातीरं सन्ध्यासमयः प्रशीतल वात पोतकाः संचरन्ति। ततः प्रविशति हरिहरबुक्करायौ, हरिहरः एकस्मिन् प्रस्थरे बुक्करायः अनस्यां शिलायां उपविष्टौ भवतः संलापं च कुरुतः।

हरिहरः — अनुज बुक्कराय इदं तुङ्ग भद्रातीरम्। अस्मिन्नेव तीरे आवां उपविश्य भारतदर्शनं कुर्याव।

बुक्कराय: — अग्रज हरिहर, अत्रैवोपविश्य भारतदर्शनं केवल संस्मरणेन करिष्यावः।

हरिहरः — अयमेव योग्यः प्रदेशः। तथैव कुर्याव। भारतदेशे अनेक प्रदेशाः सन्ति।

बुक्करायः — सन्ति किन्तु तेषुतेषु प्रदेशेषु वैशिष्ट्यपूर्णाः भिन्नविभन्न भाषाः सन्ति।

हरिहरः — भवंतुनाम विभिन्न भाषाः, न काप्रिहानिः विद्यते तासां अस्तित्वेन।

बुक्करायः — भाषा वैविध्येन देशसमैक्यता न भवति।

हरिहरः — भाषाः विभिन्नाः अपि साम्प्रदायस्तु एकः भवति।

बुक्करायः — साम्प्रदायः एकः एव किन्तु प्रजासु तरतम भेदः, भवति।

हरिहरः — अरे सृष्ट्यां तरतम भेदः वर्तते। भाषायामपि गुणानुरूपेण वर्णेषु वर्गीकरणं सर्वत्र प्रपञ्चे दृश्यते।

बुक्करायः — अग्रज जानामि तत् विषयम्। किन्तु त्वं सविस्तरं प्रतिपादय।

हरिहरः — सर्वत्र प्रपञ्चे दृश्यमानभाषासु अचः, हलः, ऊष्माणः, तालव्याः, मूर्धन्याः, अनुसासिकाः इति, अचः प्राणाः इति हलादयः शरीराणीति अचामभावे शरीरसदृश हलानां शवाकृतिः भवतीति पारमार्थिकभावना संदृश्यते। किन्तु विभिन्नत्वे विद्यमाने सति सर्वेवर्णाः मिलित्वा भाषास्वरूपं भाषासौन्दर्यं भावप्रकटनां कुर्वन्ति। यदि एकः वर्णः नष्टः भाषामृता भविष्यति। तस्मात् यथा सर्वे वर्णाः मिलित्वा भाषां प्रवर्धयन्ति तथैव सर्ववर्णाः विनावैरं विना तरतम भावं भाषा स्वरूप देशं प्रवर्धयन्तु इति ममाभिप्रायः।

बुक्करायः — अधुना सङ्घशक्तिः आवश्यकी। सा शक्तिः कथं भविता इति प्रश्नः।

हरिहरः — अरे सर्वत्र सृष्ट्यां भेदाः संति। किन्तु इदं जगत् चलत्येव। पश्य पञ्चभूतेष्वपि तरतमभेदः विद्यते किन्तु ते सर्वे विनावैरं मिलित्वा यथाक्रमं ते तेषां कर्म कुर्वन्ति।

बुक्करायः — सर्वे सर्वमपि भेदभावं संत्यज्य, वयं मरिष्यामः किन्तु राष्ट्रमि अजरं इति मत्वा स्वीय सर्व समारम्भान् राष्ट्राय स्वाहा राष्ट्रयेदं, न मम इति बुध्य समर्पणां करिष्यन्ति तर्हि देशः सौभाग्येन नर्तिष्यति।

हरिहरः — अस्मदीय पूर्वजाः देशहिताय केवलं सर्वमपि चक्रुः।

बुक्करायः — सर्वथा अस्मदीय पूर्वजाः राजानः कवयः शास्त्रकर्तारः देश सौभाग्यं अवर्धयन्। तस्मादेव प्रपञ्चे विद्यमानानां सर्वेषां प्राणिनां दृष्टिः भारतोपरि विद्यते। तदर्थमेव ओतप्रोतओघः इव सहस्रवर्षेभ्यः अस्मिन्देशे परदेशीयधाटयः आपतन्ति।

हरिहरः — भारतवत् अन्यत्र मानवस्य जीवनसौकर्यं न भवति। अन्येषां देशाः भारतवत् सस्यशालिनः न भवन्ति।

बुक्करायः — सर्वत्र तुषारसंघातधराभाति। तस्मात् कारणात् तत्र सस्य श्यामलतायाः अभावः भवति।

हरिहरः — भारतवर्षे वसुन्धरा नदीनदैः विलसति।

बुक्करायः — तस्मादेव अन्यदेशीयाः अत्राऽगच्छन्ति।

हरिहरः — न केवलं जीवनं यापयितुं, किन्तु ज्ञानसमुपार्जनार्थं मानवत्वं दैवत्वं च अभ्यस्तुं अत्राऽगच्छन्ति।

बुक्करायः — यदि ते अभ्यसन्ति भारतीयतां तर्हि समीचीनमेव। तथा अभूत्वा अस्मदीय संस्कृतिमूलभूतं देवायतन समुदायं, विद्यालयान् भस्मावशेषं विधाय सकलनवरत्नसंचयं सुवर्णराशिं च नीत्वा अस्मत् देशं शक्तिहीनं दरिद्रायुतं कुर्वन्ति।

हरिहरः — सोदर त्वया सम्यक् वितर्कितम्। देशे बहवः एनं विषयमुद्दिश्य न चिन्तयन्ति।

बुक्करायः — सर्वोऽपि स्वार्थी भूत्वा संघशक्तिं विस्मृत्य विसृज्य च जीवति।

हरिहरः — अस्मात् कारणात् अस्मिन् देशे परदेशीयानां प्रवेशः जातः।

बुक्करायः — ते पाशविक जीवनाः। तेषां आचारव्यवहारेण अस्मदीय परम्परा नष्टा भवति। वयं भारतीयाः पुनर्जन्मनि विश्वासिनः।

हरिहरः — भवंतु नाम तेषां विश्वासादयः। किन्तु ते तेषां विश्वासाय सर्वं देशं परावर्तयितुं प्रयतन्ते। प्रजासु देशभक्तिः क्षीणा भूत्वा पशुप्रायता अधिका भवति। तां भावनां निवारयितुं कः प्रयत्नः कर्तव्यः इति प्रश्नः।

बुक्कराय: — तस्मात् अहं चिन्तयामि हिन्दुमहासाम्राज्यस्थापना कर्तव्या इति।

हरिहर: — गुप्तचक्रवर्तिन: स्वर्णयुगं अकल्पयन्। स युग: भारतवर्षे स्वर्ण युग: जात:।

बुक्कराय: — हर्ष चक्रवर्ती: अपि हिन्दुसाम्राज्यस्थापनाय बहुधा प्रायतत।

हरिहर: — बौद्धजैनचार्वाकादिधर्मा: हिन्दुधर्मवृक्षस्य विस्तृत शाखा: एव भवन्ति।

बुक्कराय: — तस्मात् भारतदेशीयसर्वधर्मै: मिलित्वा राष्ट्राय स्वाहा राष्ट्रायेदं न मम इति बुध्या अहर्निशं प्रयत्न: कर्तव्य: त्याग: कर्तव्य:।

हरिहर: — भारतवर्षे सकल प्रदेशा: विभिन्नभाषाभूषिता: अपि अत्मरूप संस्कृत्या ते प्रदेशा: संबद्धा: इति प्रथमत: श्री आद्यशंकराचार्यवर्यै: प्रतिपादितम्। ते भारतं चतुर्मख ब्रह्मा इव विलोक्य चतुर्वेदमठान् संस्थाप्य धर्मसंस्थापनमकुर्वन्। ते क्रान्तदर्शिन: तेभ्य: नमांसि। शङ्कर: शङ्करस्साक्षात् नात्र लेशोऽपि संशय:।

बुक्कराय: — तस्मात् मम एवं प्रतिभाति सर्वदा देशरक्षणा शास्त्रबलेन धर्म चिन्तनया परंपरागत शिक्षणया केवलं भवितव्या इति। साम्राज्य स्थापनाय तपश्शक्ति: आवश्यकी। सा शक्ति: अस्माकं कथं संप्राप्ता भविष्यति?

हरिहर: — सोदर मम अधुना एका भावना विद्युदिव मनसि स्फुरति। पवित्र तुङ्गभद्रानदीतीरे साम्राज्यनिर्माणं अवश्यं भवितव्यमिति।

बुक्कराय: — बहमनीसुल्ताना: दक्षिणदेशसंपच्चयं देवायतनानि नेतुं नाशयितुं च प्रयन्तते।

हरिहर: — यदि वयं तां शक्ति न रोत्स्याम: तर्हि सर्वमपि दक्षिणभारतं उत्तरभारतमिव ध्वस्त दैवायतनं भविष्यति। सर्वेऽपि अन्य धर्मानुयायिन: बलवत्तमेन आशारूपेण भारतं परिवर्तितुं प्रयतन्ते।

बुक्कराय: — यदि अन्य संस्कृति: भारते स्थानं संपादयिष्यति तर्हि भारतं सूकरपरीतं अत्यन्तपाशविकं केवल भौतिकजीवन तत्परं भविष्यति। सर्वोऽपि देश:

पशुदेशः भविष्यति। विचार्यमाणे देहः रक्तौष्णिक्येन प्रज्वलति। वयं कृतघ्नाः भवामः प्राचीनानां अस्मदीय महानुभावानाम्।

हरिहरः — प्रारब्धमानं हिन्दुसाम्राज्यं आगामिनां भारतीय सोदराणां महावीराणां मार्गदर्शकं स्फूर्तिदायकं च भविष्यति। तुङ्गभद्रा परिघा इव अस्मदीय साम्राज्यं रक्षिष्यति।

बुक्करायः — तुङ्गा महोत्तुङ्गतरङ्गिणी भूत्वा आनन्देन शत्रुवेगात् साम्राज्यं रक्षिष्यति।

हरिहरः — प्रथमतः साम्राज्य स्थापनायाः स्थलनिर्णयः कर्तव्यः।

बुक्करायः — यदि समयः आसन्नः भविष्यति तदा अप्रयत्नेन स्थलनिर्णयः भविष्यति।

हरिहरः — सोदर आवयोः भावनाः एकसूत्रबद्धाः इति भान्ति।

बुक्करायः — अवश्यं अस्मदीय मनोरथः फलिष्यति। एहि गच्छावः। तपस्सम्पन्नं महापुरुषं वेदमूर्तिं शोधयिष्यावः। जयहिन्द।

हरिहरः — जयहिन्द। (इति सोदरं अलिङ्गति)

(यवनिका पतति)

* * *

द्वितीयं दृश्यम्

(विद्यारण्यः तुङ्गभद्रायां स्नात्वा विरूपाक्ष दर्शनार्थं विरूपाक्षालयं आगच्छति (नेपथ्ये अयं मन्त्रः पठ्यते) शंनो मित्रश्यं वरुणः। शंनो भवत्वर्यमा। शंन इन्द्रो बृहस्पतिः। शंनो विष्णुरुरुक्रमः। नमो ब्राह्मणे। नमस्ते वायो। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि। ऋतं वदिष्यामि। सत्यं वदिष्यामि। तन्मामवतु। तद्वक्तारमवतु। अवतुमां। अवतु वक्तारम्। ओं शान्तिः शान्तिः शान्तिः।)

विद्यारण्यः — अहो इदं तुङ्गभद्रातीरं परब्रह्मणः भूतल निवास स्थानम्। तुङ्गास्नानं विरूपाक्षदर्शनं अस्मिन्प्रदेशे जीवनम्, एतस्मात् अन्यत् किमपेक्ष्यते भौतिक प्रपञ्चे। अयं विरूपाक्षः अतीव शक्तिसंपन्नः। अस्य सर्व आगराणि धनकनक वाहन वस्तुचयैः संपूर्णानि। परदेशीयाः अस्मत् गृहं प्रविश्य गृहं ज्वालयन्ति। अस्मत् गृहं कलुषितप्रायं कुर्वन्ति। भारतीय संस्कृतिप्रतीकान् देवालयान् नाशयन्ति। संपच्चयं मुष्णन्ति। यदि एतादृशी परिस्थितिः तर्हि विरूपाक्षस्य सर्वसंपत् नाशनं भविष्यति। तस्मात् अनेनधनेन भारतीयं संस्कृतिसंरक्षणार्थं एकं महासाम्राज्यं संस्थाप्य परदेशीय धाटिभ्यः देशं रक्षितुं प्रयतिष्यामहे।

(एकत्रोपविश्य) अहं तु सन्यासी धर्मसंस्थापकः। न मे शक्तिः विद्यते राज्यं पालयितुं। राज्य पालनार्थं क्षात्र शक्तिः अपेक्षनीया। रजोशक्तिः पालनदक्षा भवति। सन्यासिनां राजसं कुतः। उत्तरभारते देवालयाः धर्म संस्थापनाश्च नाशनं प्राप्ताः परदेशीयानां पाशविक शक्त्या। चाणक्य सदृशाः चन्द्रगुप्तसहाय्येन स्वर्णयुगं संस्थापयामासुः। आदिशङ्करः धर्मतः भारतं सर्वं एकमिति प्रचारयामास। तथापि सर्वोऽपि जनः आत्मानं प्रभुं सर्व शक्तिवन्तं मनुते। यदि सर्वैरपि मिलित्वा स्थीयते तर्हि देशः क्रियाशक्तिसपन्नः भविष्यति। यदि शक्तिसंपन्नाः हिन्दुभावसंपन्नाः राजानः स्युः तेषां अहं साहाय्यकः मार्गदर्शी च भवेयम्। भारतराष्ट्रं हिन्दुसाम्राज्यं संस्थाप्य भारत संस्कृतिं परम्परां परिरक्षयेयम्। (इति देवालयस्य प्राङ्गणे उपविशति चिन्तया) अहो तदानीं अहं शान्त्या वेदभाष्यं विलिखेयम्। अस्मदीय पूर्वजाः अनेक कष्टानि अनुभूय अस्माकं बृहत्तमं संस्कृतिं दत्वा तद्रक्षणे अस्मान् नियुज्य गताः। संस्कृतिरक्षणं अस्मदीय कर्तव्यं भवति। सर्वदा बुद्धिबलेन वाणिज्य बलेन, कृषि बलेन देशं सर्वसंपन्नं सुसंपन्नं कर्तव्यम्। अधुना क्षात्रमन्त्रशक्तीं अपेक्षेते। (इति मौनेन उर्ध्वमुखः शून्ये पश्यति)

(ततः प्रविशतः हरिहर बुक्करायौ)

हरिहरः — (विद्यारण्य स्वामिनं विलोक्य सोदरेण बुक्करायेन) सोदर एनान् विद्यारण्य स्वामिनः पश्य।

बुक्कराय: — परमं भाग्यम् इदम्। (इति द्वावपि तस्मै प्रणमतः)

विद्यारण्यः — मनोरथ सिद्धिरस्तु। (इति आशिषः ददाति)

हरिहरः — अयि भोः स्वामिनः तत्र भवतां सम्बन्धः अस्माकं अपेक्षणीयः सर्वदा।

बुक्कराय: — अयं, समावेश: मङ्गलमय: भवतु इति भवद्भ्य: आशिष कामयामहे।

हरिहर: — महात्मन् वयं पवित्र भारतवर्षं परेषां चमूभ्य: संरक्षितुं हिन्दु-साम्राज्यं च संस्थापयितुं उद्युक्ता:।

बुक्कराय: — तादृश साम्राज्य स्थापनाय ब्राह्मीमयमूर्ति: आवश्यक:।

हरिहर: — यदि युष्मादृशानां सहाय: भवति तर्हि हिन्दुसाम्राज्यस्थापना अचिरादेव भविष्यति।

विद्यारण्य: — युष्मदीय भावना अस्माकं मान्या भाति। जगति सर्वेपि, न केवलं जगति, खगोळेऽपि परस्पराकर्षण संजाताजीवना: भवन्ति।

हरिहर: — अस्मदीय सकाशे न किमपि धनं विद्यते साम्राज्यस्थापनाय।

बुक्कराय: — साम्राज्य स्थापनाय धनमावश्यकं भवति।

हरिहर:—कायशक्ति: अस्मत्सकाशे विद्यते। अधुना अपेक्ष्यते मे धनशक्ति:।

बुक्कराय: — न केवलं मेधाशक्ति: किन्तु लक्ष्मीकटाक्षश्च अपेक्ष्यते।

विद्यारण्य: — अयि सोदरौ, भवतो: भावनया अहं परं संतुष्ट: अस्मि। आवयो: भावनातरङगा: समान मार्गे एकसूत्रे प्रवहन्ति। श्रृण्वन्तु भवन्त:। यदि पर-देशीय शक्तय: आगत्य दक्षिण हिन्दुस्थानं नाशयिष्यन्ति तर्हि सर्वविरूपाक्ष धनसंपत्ति: नष्टा भविष्यति। तस्मात् तदपेक्ष्या हिन्दुसाम्राज्य स्थापनाय तदीय सर्वधनं उपयुज्येत तर्हि देशरक्षणं भविष्यति। अस्मिम् विषये सर्वोऽपि पौर: तनमनधनचयं राष्ट्राय स्वाहा राष्ट्रायेदं न मम इति वदन् अर्पयति तर्हि हिन्दुसाम्राज्य स्थापना भविष्यति। नोचेत् देश: सङ्कटे पतिष्यति।

हरिहर: — कुत्र कदा सम्राज्यस्थापनाया: कोणशिला समारम्भ: भविष्यति, भवन्त: सूचयन्तु।

विद्यारण्य: — अयि सोदरौ श्रृणुताम्। अहं कथयामि एकां वृत्तघटनाम्।

हरिहर: — केयं घटना स्वामिन्।

बुक्कराय: — कुतूहलयति आवाम्।

विद्यारण्य: — अद्य प्रात: मयि तुङ्गायां स्नातुं गच्छति सति तत्र विरूपाक्ष देवालयानुत्तरेण एक: शशक: एक: कुक्कुर: कलहायमानौ आस्ताम्।

हरिहर: — ततस्तत:।

विद्यारण्य: — कुक्कुर: शशकयोर्मध्ये महान् कलह: संजात:।

हरिहर: — तत: किमभूत्।

विद्यारण्य: — अन्तत: स: अल्प प्राणी शशक: तं कुक्कुराधमं द्रावयामास।

बुक्कराय: — ततस्तत:।

विद्यारण्य: — तत: किं यत् भवितव्यं तत् वृत्तम्।

हरिहर: — किमत्राश्चर्यं भो:।

विद्यारण्य: — भवद्भ्यां न ज्ञातं अत्र विद्यमानरहस्यम्।

बुक्कराय: — नहि।

विद्यारण्य: — शृणुतां भवन्तौ। कुक्कुर: बलवान् शशक: अल्पप्राणी। सहजतया कुक्कुर: शशकं द्रावयित्वां तं व्यापाद्य भक्षितुं समर्थ:। किन्तु अत्र व्यत्यस्तं जातम्। अनया घटनया स्फुरति मे मनसि एतत् स्थलं हिन्दुसाम्राज्यस्थापनाय योग्यं भविता इति। अपिच वयं पाशविक शक्ती: सुनायासेन जेष्याम:। अनया हिन्दुसाम्राज्य स्थापनया वयं दक्षिणभारतं रक्षिष्याम:। इयं हिन्दुसाम्राज्य स्थापना अस्मदनन्तरं आगतानां योद्धानां भारतवासिनां स्फूर्तिदायिनी भविष्यति। तस्मात् यत्र कुक्कुर: पलायित: शशकेन तत्रैव साम्राज्यस्थापना कर्तव्या शुभमुहूर्ते उत्तरायण पुण्यकाले रथसप्तमी दिवसे।

हरिहर: — स्वामिन् अस्यां कथायां भविष्यमाणं सर्वं भवद्भि: संसूचितम्।

बुक्कराय: — आवयो:, श्रवणमात्रेण एतादृशीभावना जाता यत् हिन्दु महासाम्राज्यस्थापनया केवलं शात्रव: पराजिता: इति।

विद्यारण्य: — वेदोक्तरीत्या प्रथमत: भूमिपूजा कर्तव्या। अनन्तरं श्री विरूपाक्षस्य महन्यासपूर्वक रुद्राभिषेक: कर्तव्य: इति मे संकल्प: तस्मात् त्वर्यताम्।

हरिहरः — सर्वमेतत् सर्वं ग्रामीणानां समक्षं भविता।

बुक्करायः — अधुना अस्माकं सङ्घशक्तिः विद्यते।

हरिहरः —मन्त्रशक्तिः अपि विद्यते। अधुना केवलं लक्ष्मीशक्तिः अपेक्षणीया विद्यते।

विद्यारण्यः — अयि बुक्करायहरिहरौ गृहणीतां विरूपाक्ष धनागार कुञ्चिकाः। (इति तयोः निकटे निक्षपति)

हरिहरः — श्री विरूपाक्षस्य सर्वं धनं राष्ट्रसंरक्षणार्थं केवलं आवां व्ययी कर्तुं प्रयतिष्यावः।

विद्यारण्यः — सर्वैरपि मन्त्रोयं उच्चारणीयः पवित्रबुध्या यत् राष्ट्राय स्वाहा राष्ट्रायेदं न मम इति।

(सर्वेऽपि राष्ट्राय स्वाहा राष्ट्रायेदं न यम इति एक स्वरेण उच्चरन्ति हस्ते हस्तं निक्षिप्य)

हरिहरः — जय विरूपाक्ष। (इति विद्यारण्यस्वामिने नमस्करोति)

बुक्करायः — जय विरूपाक्ष। (इति विद्यारण्यस्वामिने अग्रजाय हरिहराय च नमस्करोति)

विद्यारण्यः — सर्वेषां सन्मङ्गलानि भवन्तु। (इति आशिषः प्रयच्छति)

(यवनिका पतति)

* * *

तृतीयं दृश्यम्

(तुङ्गभद्रा नदीतीरे एकस्मिन् ग्रामे ग्रामीणाः रामः, कृष्णः, शिवः, गणपति प्रभृतयः ग्रामाध्यक्षेण भाषणं कुर्वन्तः सन्ति)

ग्रामाध्यक्षः — अयि राम, भारतवर्षं सर्वमपि नाशयितुं एते पाशविकाः प्रयतन्ते।

रामः — प्रभो, कः भारतं नाशयिष्यति। भारतं नाशयितुं भौतिकशक्तिः अशक्ता भविष्यति।

ग्रामाध्यक्षः — तथा मावद अन्यदेशीय पाशविकाः सर्वथा प्रयतन्ते।

रामः — एभिः न किमपि क्रियते। ते केवलं मक्षिकाः मशकाः।

कृष्णः — अरे त्वं न जानासि। उत्तर भारते देवायतनानि सर्वाणि परदेशीय चमूधाटिभिः नाशयितानि उर्वर्यो स्थापितानीति किंवदन्ती प्रचलति।

शिवः — एतदपि श्रुतम्। सौराष्ट्रे सोमनाथं स्थल शयनं अकुर्वन् इति केचन यात्रिकाः कथयन्ति।

गणपतिः — नलंदा तक्षशिला इत्यादि विद्यासंस्थाः बहुमास पर्यन्तं वैश्वानरं अतर्पयन् इति कोऽपि परिव्राजकः जगाद।

ग्रामाध्यक्षः — अनेके विषयाः संश्रूयन्ते अस्माभिः। न किमपि प्रतिरोद्धुं अस्माभिः क्रियते।

गणपतिः — अधुना अस्माभिः श्रुतम्। इतः पूर्वं न किमपि श्रुतं अस्माभिः।

शिवः — वयं अस्मदीय ग्रामे एवं विचारयामः, एवमेव सर्वत्र भारतवर्षे सर्वोऽपि यदि चिन्तयेत् तर्हि सर्वत्र हिन्दुसाम्राज्यस्थापना विषमकविप्लवः भविष्यति।

कृष्णः — केषांचन जीवित मुद्दिश्यैव चिन्ता, अन्येषां धनचिन्ता।

रामः — साधूक्तं न कोऽपि चिन्तयति हिन्दुसंघटनामुद्दिश्य। अस्मदीय देशे यदि हिन्दूनां संघटना भवति तर्हि भारत नाशयितुं कस्य समीपे शक्तिः भविष्यति।

ग्रामाध्यक्षः — अयि राम एते पाशविकाः भारतीय संपद्वयः मोहिता सर्व संपचयं गृहीत्वा भारतं नाशनं कृत्वा गच्छन्ति।

रामः — सर्व संपचयं चोरयित्वा ते अस्मात् देशात् नयन्ति।

कृष्णः — तथा करणमयोग्यम्। ते अस्माभिस्साकं सुखजीवनं यदि कुर्युः तर्हि तान् स्वागतपूर्वकं वयं आह्वयिष्यामः।

शिवः — स दुरात्मा सोमनाथस्य लिङ्गं नीत्वा स्वप्रासादस्य सोपानमार्गे निक्षिप्तवानिति प्रजानुमेयः।

गणपतिः — ते सोमनाथपुरोहिताः तान् पशून् कण्णान्तरङ्गाः अतिदया दाक्षिणाभ्यां प्रार्थयामासुः तल्लिङ्गं प्रतिग्रहीतुं, किन्तु ते दुष्टाः निर्दयाः भूत्वा तान् ब्राह्मणान् अताडयन्।

ग्रामाध्यक्षः — ते पाशविकशक्तिशालिनः न श्रोष्यन्ति। तेषां जीवनं पशुप्रायं स्वार्थ युतं भवति।

रामः —मूर्खाः नाशने तत्पराः न किन्तु सहृदयेन जीवितुं, शक्ताः।

कृष्णः - ते रक्तपायिनः जलूकाः। ते क्रौर्यस्य प्रतिरूपाः। न तेषां बुद्धि-बलं विद्यते।

शिवः — ते भारतावनै जनान् हत्वा भारतात् धनलक्ष्मीं अमुष्णन्।

गणपतिः — सर्वत्र देशे एवमेव प्रचलति। ग्रामाधिपाः महाराजानः किं कुर्वन्ति ? ते स्वपन्ति किम् ?

ग्रामाध्यक्षः — ग्रामाध्यक्षाणां मध्ये, महाराजानां मध्ये अनन्त मनोवैषम्यानि सन्ति। सर्वभारतं न केषामपि दृष्टिपथं समायाति।

कृष्णः — एकस्मात् प्रदेशात् प्रदेशान्तरं गन्तुं सर्वेषां दुष्करं भवति। कथं एका भावना सर्वव्याप्ता भविष्यति।

शिवः — सर्वत्रापि राजानः स्वीय राज्यं इति केवलं चिन्तयति न किन्तु भारतराज्यमिति।

ग्रामाध्यक्षः — भवता निगदितं साधुरेव। किन्तु पश्य भारतीयानां एकात्मता भवितुं कस्याश्चन शक्तेः आविर्भावः आवश्यकः।

शिवः — एकवारं सर्वत्रभारते युगपत् एकविषयमुद्दिश्य कथनं अतीव दुष्करं भवति।

रामः — अश्वयानेन वार्ताहरान् सर्वत्र संप्रेष्य संघटना मन्त्राः प्रसारयितव्याः।

कृष्णः — एतत् दुष्करं भविष्यति।

गणपतिः — दुष्करं भवतीति मावद। कुरु। कारय। दर्शय। चन्द्रगुप्तः कथं सुवर्णयुगं कृतवान्। हर्षवर्धनः कथं विशाल साम्राज्यं संस्थापयामास।

रामः — सर्वेण देशभक्तेन भवितव्यम्।

कृष्णः — अस्मत् देशे अन्तश्शत्रवः सन्ति। ते स्वार्थाय परानाश्रयन्ति देशं नाशयन्ति।

शिवः — यदि यः कश्चन राजा हिन्दुसाम्राज्यं स्थापयितुं शक्तः भवेत् वयं सर्वे तेषांराज्ञां सैनिकाः भवेम।

गणपतिः — यदि तुङ्गभद्रा समीपे हिन्दु साम्राज्य स्थापना भविष्यति तर्हि वयं साम्राज्याय मनोवाक् कायकर्मभिः सर्वं देशहिताय त्यागं कुर्याम इति मे चेतः परं नर्तते।

ग्रामाध्यक्षः — साम्राज्य स्थापनाय सैनिकबलमत्यावश्यकं भवति। वयं ग्रामीणाः सर्वे सैनिकाः भविष्यामः।

रामः — वयं सर्वे चिक्रोडभक्तिः इव अस्मदीयं सर्वं तनमनधनानि च मातृभूमिकृते अर्पणं कुर्याम।

कृष्णः — राजा उत, शासकः सर्वदा स्वार्थरहितः भूयात्।

ग्रामाध्यक्षः — वयं सर्वे श्वः प्रभाते हरिहरस्य समीपं गत्वा सर्वं भणिष्यामः।

गणपतिः — धनमूलमिदं जगत् प्रथमतः वयं सर्वे मिलित्वा धनसंचयं कुर्मः। अनंतरं तत् धनसंचयं गृहीत्वा हरिहर समीपं गच्छेम।

शिवः — हरिहरः अनेन धनेन किं करिष्यति। प्रथमतः भारतीयेषु आत्मशक्तिः यदि स्यात् तया शक्त्या आत्मसकाशे विद्यमान परिकरैः धनसञ्चयैः वयं देशं रक्षिष्यामः।

गामाधिपः — यथा श्रीरामचन्द्रस्य वशिष्ठः आसीत्, चन्द्रगुप्तस्य चाणक्यः आसीत् तद्वत् हरिहरस्यापि एकः प्रज्ञाचक्षुः वेदपारगः भवितव्यः।

गणपतिः — वयं सर्वे हरिहरेण बुक्करायेन सार्धं भाषयिष्यामः। अस्मदीय भाषणेन अत्र न किमपि प्रयोजनं भवति। उत्तिष्ठत गच्छामः। (इति सर्वे उत्थाय गच्छन्ति)

(यवनिका पतति)

* * *

चतुर्थं दृश्यम्

(नेपथ्ये विद्यारण्यसाहायेन हरिहरः हिन्दुसाम्राज्यस्थापनां कुर्यात्, बुक्करायः तयोः दौहदं कुर्यात्, हरिहरः राजाभूयात्, विद्यारण्यः मन्त्रित्वं प्राप्नुयात्, हिन्दुसाम्राज्यं शरदां शतं जीवेत्। बुक्कराय हरिहर विद्यारण्याः प्रविशन्ति)

हरिहरः — स्वामिनः श्रुतं किं भवद्भिः जनानुरागः प्रजानुमोदश्च।

विद्यारण्यः — सर्वत्र हिन्दूसाम्राज्य स्थापना कर्तव्या इति घोषणा संश्रूयते।

(ततः प्रविशंति ग्रामाध्यक्ष, राम, कृष्ण, शिव, गणपति प्रभृतयः।)

ग्रामाध्यक्षः — अयि विद्यारण्य हरिहर बुक्कराय महानुभावाः वयं सर्वे युष्मदीय आज्ञाशिरोधारकाः हिन्दुसाम्राज्य स्थापने सहायकाः।

गणपतिः — वयं तनमनधनसपरिवारं देशरक्षणाय समर्पयितुं उद्युक्ताः।

विद्यारण्यः — अयि देशभक्ताः वयं सर्वे मिळित्वा हिन्दुदेश संरक्षणार्थं भारतीय संस्कृति रक्षणार्थं प्रयतिष्यामः। यदि भारते प्राचीन परम्परा, वैदिक साम्प्रदायः, संगीत कलानृत्य साहित्यादयः भ्रष्टाः भविष्यन्ति, तर्हि भारतनाशनमेव भविष्यति। तस्मात् तत् रक्षणार्थं वयं विरूपाक्ष देवायतनसर्वसम्पदा हिन्दुसाम्राज्यं संस्थापयिष्यामः।

(सर्वे जय विरूपाक्ष जय विरूपाक्ष इति मुक्तकण्ठं गर्जनां कुर्वन्ति)

बुक्कराय: — सोदर अस्मिन् शुभमूर्ते साम्राज्य स्थापनावश्यकानि कानि अपेक्षितानि सन्ति सविस्तरं कथयतु।

हरिहर: — देश रक्षणार्थं पदातय: पंचलक्ष परिमिता: आवश्यका:। त्रिलक्ष परिमितं आश्विकदळम्। द्विलक्ष परिमितं गजबलम् संहत्य दशलक्ष परिमितं सैन्य मावश्यकम् भवति।

बुक्कराय: — विरूपाक्ष देवालयनवीनकरणम्। सकल मणिगण वस्तुचय संरक्षणं च कर्तव्यम्।

ग्रामाध्यक्ष: — हरिहर, बहुकालानन्तरं अस्माकं समीचीन सदवकाश: संप्राप्त:। श्रीविरूपाक्ष: श्रीविद्यारण्य स्वामिनां दृढविश्वासमार्गरूपेण भवतां दृढ संकल्पेन च हिन्दुसाम्राज्य स्थापनाय मार्गमादिदेश। अहं ते चमूनायक: भवितु मुत्सहे। अहं सर्व सैन्यविन्यासं सर्वसंरक्षणं चतुर्विधोपायशिक्षणां च सैन्येभ्य: शिक्षयिष्यामि। अयं मे भार:।

हरिहर: — सर्वमपि केवलं देशभक्त्या करणीयमिति सर्वं चमूपतीनां निवेदनीयं अस्ति।

नायक: — भवत: आज्ञां पालयिष्यामि।

बुक्कराय: — सोदर हरिहर अहं त्वां अनुसरन् राज्य व्यवहारादीन् पश्येयम्।

नायक: — हरिहर प्रथमत: गजशालां वाजिशाला निर्माय सैन्य प्रशिक्षणादिकं च कर्तव्यं विद्यते। तस्मात् तस्मिन् कर्मणि निरतो भवेयम्।

हरिहर: भवान् तस्मिन् कर्मणि निरतो भूयात्।

नायक: — (गच्छति)

बुक्कराय: — हरिहर, एतावत्पर्यन्तं स्वप्ननिरूपिता: भावना: अधुना कार्यरूपे दर्शयितव्या:।

हरिहर: — सोदर बुक्कराय, अन्य देशीय चमू अवरुन्धनं विधाय सर्व देश: चारेक्षणै: रक्षायितव्य: अस्ति। आवां राजान: इति विस्मृत्य वयं केवलं देशभक्ता: इति भावनया सामान्य मानव जीवनं निर्गहन्त: देशरक्षणे निरता: भवेम।

बुक्कराय: — सोदर, भवत: आज्ञा मया शिरसा ध्रियते।

हरिहर: — अयि विद्यारण्यस्वामिन: तत्र भवन्त: वेदभाष्यं विनावरोधं प्रशान्त मनसा विलिखन्तु।

विद्यारण्य: — अयि सोदरौ। श्व: रथसप्तमी। तस्मिन् दिवसे प्रथमत: भूमिपूजनं कोणशिला समारम्भ: महन्यासपूर्वकं रुद्राभिषेकश्च कर्तव्य:। तदर्थं सर्वसमारम्भं कारयन्तु। तदनन्तरं अहं वेदभाष्य लिखने बद्धचित्त: भवेयम्।

हरिहर: — अयि विद्यारण्यमहर्षे श्रीरामचन्द्रस्य वशिष्टमहर्षि: इव, भवन्त: अस्माकं मार्गदर्शका: अपि च अस्मदीय कुलगुरव:। सत्वरं कारयन्तु भूमिपूजनं रुद्राभिषेकं च।

विद्यारण्य: — मां अनुसरन्तु भवन्त:। (इति सर्वे गच्छन्ति)

(यवनिका पतति)

* * *

पंचमं दृश्यम्

(नेपथ्ये "भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणान्तरिक्षं महित्वा," इति भूसूक्त मन्त्रघोषा: तदनन्तरं "नमस्तेस्तु भगवन् विश्वेश्वराय, महादेवाय, त्र्यंबकाय, त्रिपुरान्तकाय, त्रिकाग्निकालाय, कालाग्निरुद्राय नीलकण्ठाय, मृत्युंजयाय, सर्वेश्वराय, सदाशिवाय, श्रीमन्महादेवाय, नम:" इति रुद्राभिषेक घोषणाश्च संश्रूयन्ते)

(तत: प्रविशन्ति हरिहर बुक्कराय विद्यारण्यस्वामिन: अन्ये च पौरा:,हरिहर: सिंहासने उपविशति,बुक्कराय विद्यारण्यदय: पार्श्वे विद्यमान पीठेषु उपविशन्ति,तदितरा: उभयत: श्रेण्यां तिष्ठन्ति, तत्र पीठोपरि न्यस्तं खड्गं श्रीविद्यारण्य:गृहीत्वा हरिहर कटि प्रदेशे बध्नाति, अपि च शिरोवेष्टनं गृहीत्वा हरिहरस्य शीर्षे निक्षिपति, अन्येच मन्त्राक्षतान् पुष्पाणि च गृहीत्वा हरिहरोऽपरि विकिरन्ति।)

विद्यारण्यः — "ध्वन्ते राजा वरुणो ध्वं देवो बृहस्पतिः ध्वन्त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्वम्।" (इति हरिहर बुक्कराय नायकानां उपरि मन्त्राक्षतपुष्पाणि विकिरति विद्यारण्यः। सर्वेऽपि पुष्पाक्षतान् विकिरन्ति। एकैकशः सर्वे अन्तः गच्छन्ति वैश्वानरसान्निध्यं, मन्त्रोच्चारणं कुर्वन्ति) चित्तंच स्वाहा। चित्तायेदं न मम। चित्तिश्च स्वाहा। चित्या इदं न मम। आकूतं च स्वाहा। आकूतायेदं न मम। राष्ट्राय स्वाहा। राष्ट्रायेदं न मम। (वैश्वानरे हवींषि समिधश्च निक्षिपन्ति।

विद्यारण्यः — हिन्दुसाम्राज्यं।

सर्वे — वर्धताम्।

विद्यारण्यः — श्रीविरूपाक्षः।

सर्वे — जयतु।

विद्यारण्यः — हरिहरः।

सर्वे — जयतु।

विद्यारण्यः — बुक्करायः।

सर्वे — जयतु।

विद्यारण्यः — शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येन्द्रिये प्रतितिष्ठतु। ओं शांतिः शांतिः शांतिः। (सर्वे मङ्गलवाद्याः भवन्ति।)

(यवनिका पतति)

पण्डित : ओगेटि परीक्षित् शर्मा, एम्.ए.

जन्म : १० ऑगस्ट १९३०

तेलुगु-संस्कृत भाषाद्वय क्षेत्रे प्रथितयशाः कविः नाटककारश्च ।

प्रकाशितानि संस्कृत काव्यानि

१) ललित गीता लहरी (गेय गीत संग्रहः)
२) यशोधरा महाकाव्यम् (अखिल भारतीय कालीदास पुरस्कारेण-सन्मानितम्)
३) अक्षय गीत रामायणम् (सप्तपदी)
४) कच-देवयानीयम् (नाटकम्)
५) श्रावणम् (नाटकम्)
६) पारीक्षितम् (नाटकम्)
७) नर्तनशाला (नाटकम्)
८) वज्रं वज्रेण भिद्यते (नाटकम्)
९) प्रबोधनम् (नाटकम्)
१०) गुरुदक्षिणा (नाटकम्)
११) उत्तर-गोग्रहणम् (नाटकम्)
१२) स्वप्नानिरुद्धम (नाटकम्)
१३) इन्द्राय-स्वाहा (नाटकम्)
१४) धनुर्भङ्गम् (नाटकम्)
१५) भीष्म प्रतिज्ञा (नाटकम्)
१६) सावित्री (नाटकम्)
१७) काव्यावतरणम् (नाटकम्)
१८) रक्षा बन्धनम् (नाटकम्)
१९) वराह-मिहिरम् (नाटकम्)
२०) विल्हणीयम् (नाटकम्)
२१) राष्ट्रायेदम् (नाटकम्)

प्रकाशनोन्मुख साहित्यम्

१) प्रतापराणायनम् (महाकाव्यम्)
२) ते हि नो दिवसां गताः (आत्मचरितम्)
३) सौन्दर्य मीमांसा
४) विश्वनाथ कविता (तेलुगु)
5) Pen-Flowers (English Poetry)

भाषाधिकारी (तेलुगु) भाषासंचालनालयः
विभागीय-कार्यालयः न्यू सेण्ट्रल बिल्डिङ्ग (द्वितीय-भूमिका)
पुण्यपत्तनम् महाराष्ट्र–भारत ४११ ००१.